

Foto Ing. Albert Sušnik

PLANINSKI VESTNIK

GLASILO PLANINSKE ZVEZE SLOVENIJE
LETNIK LXXX

1980 — 8

TRIGLAVSKA VERA

MATJAŽ KMECL

Bohinjski Jancz Mencinger z Broda je že prejšnje stoletje zagotavljal: »Pripoznavam, da sem se preveč zagledal v Triglav, da ga občudujem; in da mi ni zgolj gora, ki je slučajno višja mimo sosednih velikanov, ampak veličasten mejnik med zemljo in nebom.« — Torej je bog na zemlji ali zemlja v nebesu, smemo sklepati.

Neslovenecu je takšna izjava kajpada nerazumljiva. Ko ga ob jasnem, čistem vremenu ugleda, ta naš božji Triglav, z gorenjske ravni, kako se s svojo gosposko belino zaganja iznad vsega pritlehnega v nebo, mora priznati, da je lepa gora, da je — z malo fantazije — tudi triglavata, tako da ime preprostemu umevanju ne povzroča prehudih težav. Da pa bi bilo kaj božjega na njem? Kje in kako se ta reč vidi?

Ne vidi se na prvi mah — razen poleti, ko navalijo nanj z vseh strani velikanske množice starih in mladih, ženskih in moških romarjev. Kakor so včasih pobožni naveličanci romali v daljni Kelmorajn ali na Sveti križ nad Belimi vodami, da so se za nekaj dni ali let odkrižali domačih presedanj in nevšečnosti, tako zdaj še mnogo številnejše trume oblegajo Triglav; kajpada predvsem v letnem času, ko je mogoče po splošnem prepričanju nanj tudi z navadnimi podplati in izkušnjami. Zakaj? Iz športnih nagibov? Zakaj potem tako redke duše zaldejo na športno enako zanimivo in samo nekaj deset metrov nižjo Škrlatico onkraj Vrat? Mogoče zato, ker je Triglav vseeno višji, ker je navsezadnje najvišji pri nas? Eh, no, ja, vse je relativno; Korab, ki je druga najvišja gora, ima gotovo vsaj petstokrat manj častilcev in obiskovalcev. Zakaj potem? — Iz romarskih nagibov, iz neke neizrecne, pa vendar razprostranjene vere v Triglav, ki je bog slovenstva, bog tega, da smo Slovenci, naše znamenje in zaščitnik! Škrlatica je pač Škrlatica in je v svoji suhoplazni škrlatnosti vsa zemeljska, Triglav pa je bog, za katerega so nam naši stari romantiki iz prejšnjega pa že celo predprejšnjega stoletja — mednje je, čeprav že bolj pri zadnjih, štel tudi Mencinger — sporočili, da ima zato troje glav, ker ima vsako za posebno božje opravilo: z eno gleda v podzemlje in mu vlada, z drugo obvladuje vse zemeljsko, torej tudi Slovence, s tretjo se ozira v nebeško onstranstvo. Posamezne glave si, tako si lahko mislimo, signalizirajo stanja zgoraj, spodaj in na sredi, tako da lahko sproti uravnavajo vse, kar je, odločajo o vsem, kar bo, in pokončujejo, česar ni treba; prava, resnična božja onnipotentia, pantokratičnost, vsemogočnost. Kdo se ji torej ne bi želel približati, priporočiti in pridobrikati s svojo bližino? Saj je tudi stari romarski turist v Kelmorajn hodil, da je prikupljivo poljubil plašč svete zaščitnice Uršule in njenih tri tavžent zaščitnih in zaščitniških devic; da

Foto F. Sluga

bi ga vzelo za svojega in ga branile pred vsemi hudimi duševnimi in telesnimi nevarnostmi!

Julija, avgusta in septembra je zato vse versko poblaznelo okrog Triglava — od samega romarskega približevanja: dotakniti se božje glave, na njej poštempljati razglednico in izkaznico, ji na ušesa zapeti kakšno lepo pesem od srca (Oj Triglav, moj dom), jo počastiti z godbo na pihala in to na bobnih in pompardonih, ki so bili trudoma, med številnimi vzdihljaji, pritovorjeni tja gor, ali pa ji pokazati slovenski stoglav ženski svet, ji pred nosom obredno posrebiti posodico žganice, enako ritualno použiti čokolado in vse drugo iz romarskega nahrbtnika, spraskati svoje ime v rdeči stolpasti klobuk na vrhu — v večni spomin in v božjo knjigo, se z vzdihovanji pobožne navdušenosti prikupiti in priporočiti triglavi slovenski milosti! Ne, ne more biti druge razlage kot nekakšna vera, ki kot posebna moč zatlači, zaduši še takšna upiranja človeške komodnosti: te strašne in mimo vere najmočnejše sile našega življenja. Poganska vera, ker je povezana z žrtvijo in poskakujočim veseljem, z igrami in oplojevanji, s skupnimi orgazmi posebne vrste, pa z nedolžnimi, zmernimi vedrinami; vsem hkrati. Kajti Triglav je vsemogočnost, je onipotentla, je torej vse, tudi vse človeško, od greha do čednosti. Ker pa je vera do kraja nezemeljska, neoprijemljiva, nečutna, celo zoperčutna in človek na drugi strani do kraja zemeljski, oprijemljiv, čuten, ne gresta čisto skupaj. Takoj ko se pojavi takšna vera, že začenja polzeti izpod čutnih, zemeljskih človeških prstov, sesiplje se v prah, v nič, v hipu lahko uteče. Zato je treba imeti zmeraj pripravljeno pomoč, oporo, potrdilo zoper dvom: v sočloveku, v soljudeh; vsi verski rituali so že od nekaj množični, skupinski, takšni so tudi triglavski. Posamične omahljive vere se medsebojno podpirajo v skupen zanos, v navdušenje in zato je Triglav vse poletje čisto zaripel od vseh mogočih množičnih navduševanj.

Ker se mi zdi po drugi strani vsakršna vera kar se da intimna zadeva, se že kakšnih šest, sedem let v poletnih mesecih nisem spravil gor. Poslednjič ko sem bil, me je zatekla avgustovska nevihtnost, tako da je bilo pogorje, tačas ko sem koračil skozi njegove tople, mešajoče se megle, polne obešave mokrote, videti in slišati nekam prazno in samotno. Sem in tja je sicer malo pozalilo z neba, se zamolklo in oddaleč grmeče povaljalo nad oblaki, ampak ni bilo pravih razlogov, da človek ne bi bil srečen. Okrog Planike, na tistih planih Peskih, je potem potegnil še obupen veter, da sem se komaj prestavljaj, pa spet ni bila to tista strupena nadloga, ki s kakšnimi redkimi sodrastimi snežinkami prebada kožo skozi gosta jopična varovala, marveč kar prijazen monsumsko topel vihar, mlačna zračna kopel, kakršno pripiha tja gor kakšen jugo-

vzhodnik z nestalnim, pa ne nasilno neprijaznim vremenom. — No, sem si rekel, zaradi tega vetra se iz Planike ni ničesar slišalo; vsaj enkrat se je posrečilo tudi poleti brez množičnega mitinga! Bil sem zadovoljen s Triglavom in s seboj. Ko pa sem odprl vrata, je notri bilo tako nabasano, da jih je skoraj nekaj popadalo ven; komaj sem se vrnil pod streho. Vsekrižem in na ves glas je tekel številen pogovor, pilo se je in jedlo, sploh podpiralo (to je pač oblika prastarega verovanja, v Brižinskih spomenikih označena kot »trebu tvoriti«, kar bi naiven jezikoslovec prevedel v »delati potrebo«, dušiti potrebo — boga lakote in žeje, pa tudi vsega po božje nadrejenega). Ves čas se je enako množično oziralo gor v Triglav, kdaj se bo po svoji božji volji očistil in povabil čakajoče množice v avdijenco, da mu pridejo izpovedati in izkazati vdanost. Nekaj časa sem vztrajal, potem se mi je zazdel zrak notri le preslab, pomislil sem tudi na neprijetne prometne zamaške, ki bojo nastali, ko se bo vse to hkrati odpravilo na ozko stezo gor; šel sem naprej, kar bo, pač bo.

Imel sem srečo; ko sem bil na Malem Triglavu, malo pod vrhom, se je izkazalo, da veter sploh ni tako nasilen, tudi oblaki so se naenkrat stanjšali, zrodili, posijalo je sonce, in takrat sem imel kaj videti! Naenkrat so se odprla vrata skoraj mrtve Kredarice, potem še planiška, in skozi oboje je začela v naglem, drhtavičem, nekako neučakanem tempu vreti bruhati, se vsipati neskončna, nepretrgana procesija, nekaj stotin romarjev, nepojmljiva množica, za katero ni bilo jasno, kako neki se je zbasala v oboje domova. Nekaj nenadnih sunkov vetra je zagnalo v zrak klobuke, da je ljudstvo vrisnilo, vendar ne zastalo: v zagrizenem, strnjenem valu se je gnalo naprej v skale. Pohitel sem, da bi bil vsaj kakšne trenutke sam na vrhu, da bi nemoteno odveroval in odmolil stare ljube prostrane razglede po temnomodrih, z belimi, jeklenosivimi in črnimi megami prepletenih vrhovih, mokrih globelih in bledomodrem, kislo zapredenem nebu. Potem sem se naglo pobral, ne vem pa, kaj mi je bilo, da se nisem izognil v Kugyjeveo pot na ono stran, marveč da sem krenil verniški falangi nasproti — ta je enako vztrajno in zagrizeno prodirala po grebenu navzgor; gosto, drug drugemu na petah. Srečanje je bilo zamotano in zanimivo: parada, mimohod vsegamogočega; najbolj mi je ostala v spominu stara, stolična, čeprav zadihana gospa (ne morem reči njenim gosposkim sedemdesetim letom drugače) z nekajletno, rosno, še vso nevedno drobno deklico, mogoče vnukinjo; držali sta se za roke in skupaj z drugimi, polni napetega pričakovanja, utrujenosti, pa romarske svečanosti nezaustavljivo koračili z drugimi vred na božje teme, kjer se zemlja stika z nebom, kjer se najbolj bistveno, čeprav najbolj skrivnostno potrjuje slovenstvo.

Ne vem zakaj, ampak ne maram množičnih psihoz; kakor je mogoče biti ob takšnem vsesplošnem, psihotičnem navdušenju ginjen; saj je v današnjih časih redko videti toliko brezrazložnega zanosa in vanj vložene truda na kupu. Vendar mi ni pri srcu, kakor rečeno, toliko ljudi ob rečeh, ki so vendarle intimne, stvar tihih trenutkov, kakor bi rekla Cankar in pred njim Nietzsche. Tudi sem moral predolgo čakati na različnih stranskih kamnih, da so se mogle vse te dolgotrajne procesije odgibati mimo.

Zato hodim poleti verovat v Triglav raje bolj iz daljave. — Kakšna čudovita, široka, prijazna in skoraj do pod vrh zelena gora je to z zadnjiškega Ozebnika, tega že od Kugyje pohvaljenega pa od takrat pozabljenega trentarskega razgledišča! Ali pa jo uberemo s Konjščice navzgor na Viševnik, pa od tam po prijaznem grebenu čez Srenjski preval na Mali in še naprej na Veliki Draški vrh, visoko nad Krmo, v katero se da pol poti gledati zelo strmo navzdol, se potem vlečemo v cvetočo, dišečo travo in ga verujoče občudujemo, ta Triglav, od daleč, ko s kakšnega balkona. Velikanski prostor je med nami in vendar se zdi čisto blizu. Kriki, ki od vsepovsod prihajajo, so nekam blizki, domači; ko pa napenjamo oči za Aljaževim stolpom, se nam zdi skoraj zamalo, kako pičel ostaja v svoji oddaljenosti. Izmed cvetočih travnih bilk ali kakšnega rumenega, kosmatega, čajastega ranjaka iščemo tudi vir dionizičnih krikov iz triglavskega kotla ven. Z očmi, ki so že starostno malce daljnovidne in zato na moč primerne, se napenjamo, iščemo, brskamo navzdol in navzgor, po dolgem in počez v tisočmetrsko globino, pa zlepa ničesar ne uzmemo; pač, kak kupček neobglenih, več ko drobnih mravelj, med katerimi očitno, vsaj domnevati se da tako, vdano koračijo kredariški konji, vsak s svojo zalogo piva, ki ga nikdar ne bodo sami popili.

Kolikšni kriki iz te drobnjarije, kolikšna volja, želja, koliko naprežanja! — So stari romantiki vedeli, kaj so zaplodili? Ko so v slovensko zavest, zgodovinsko lačno lastnega mita, zasejali vizijo starega in obenem večnega triglavskega slovenskega boga? So zavestno iz starega, polsubstratnega Terglava, recimo Turske ali Terske glave (kakor je Turska gora v Grintavcih ali Turje v Zasavju in še kje), iz debele glave stare goveje živali, živalskega boga in bogve česa, napravili človeško božanstvo, božanstvo za človeka, najtemeljitejše znamenje o smiselnosti njegovega obstajanja (tudi partizanski borci so nosili triglavke in gora je prišla v nacionalni grb v tistih najhujših časih, ko je bilo slovenstvo ogroženo, z njim pa tudi njegovo bistvo, Triglav kot znamenje tega bistva; torej je to bil tudi boj za Triglav).

Kakorkoli že: nastalo je to, kar se vidi in sliši, romanje na Triglav je postalo neločljivo del naše narodnosti. Triglav je postal, kakor zagotavlja bohinjski Mecinger, gora, ki ni

navadna gora; ki (tako trdi na drugem mestu) osvaja in premaga človeka s svojimi duhovi. Po Mencingerjevi viziji bo tudi poslednji Slovenec preminul nikjer drugje kakor na vrhu Triglava: simbolično! Naj so si torej reč naši romantični predniki izmislili ali ne, postala je del našega obstajanja, naše zavesti, samozavesti in, pa čeprav nezavedno, vsaj delna tešitev tistega strašnega, večnega človekovega gona, ki skozi pamet kar naprej sprašuje po smislu vsega: Kaj smo? Zakaj smo? Kje je začetek in kje je konec?

Tako ležimo pod blagodejnim gorskim soncem zgoraj na Draškem vrhu, srebamo s pogledi vsemogoče barve (skozi cvetoče dišave, kakšen mil, tenek sviščavec cvete vmes) in delamo načrte: lepše je potovati tja gor samotno, ko je vrh ves voljen in prijazen — junija ali konec oktobra, ob lepi jeseni novembra. Junija se v kakšni temni, pa vendar dovolj sončni špranji pod vrhom ugleda že kakšna triglavska neboglasnica ali še kakšen rdeči križemlistni kamnokreč, malo nižje pa vse rumeno globelnika, navadnega in obirskega. Konec oktobra, če je mila jesen, je gori vse polno samotnih, čistih, jasnih pogledov. — Poleti pa je navsezadnje v njegovih bližnjih pokrajinah enako polno skoro tako lepih, zaradi neobljudenosti gotovo še lepših vrhov.

Če pa se je okrog Triglava razvnela nekakšna tiha, neizročena, pa vendar le izkazovana narodna vera, potem jo je treba skrbno in pazljivo obdržati v rokah. Vera je samo dotlej vera, dokler omogoča samopotrjevanje, bojevanje zoper dvome in napore, dokler ni gola zabava in konfekcija! Šesturna mučna hoja tudi posameznika v množici prepričuje o moči in žrtvovanju za nekaj (pa kakor je že na koncu Imanovano ali Izraženo, četudi le kot štempelj na triglavskem štedilniku)! In takšno prepričanje, ki je zmeraj znova, čeprav nezavedno, vtakano v pohod na Triglav (toliko duhovnih in fizičnih vlaganj so že rodovi in rodovi investirali vanj!), je vendar nekaj najdragocenejšega za narodno skupnost! Tudi z vidika triglavskih žičnic recimo, te stare, že trideset stoletja obstoječe zamisli, ki razburja duhove. Mislim, da je vprašanje triglavskih žičnic predvsem tehtanje med komercialnostjo, ki se kot kriterij z nastalo množičnostjo kar sama vsiljuje, in drugimi, kratkoročno in »zdravemu umu« manj zanimivimi, nacionalno pa bržkone pomembnejšimi učinki. Vera je tveganje in napor, iz njiju potešitev; z mehanizacijo približevanja takšnemu očiščevanju bi ta aksiom odpadel; nepreklicno bi zginila možnost neke množične mentalne higijene, če se izrazimo cinično tehnično. Kajti bližanje fiktivnemu božjemu obličju slovenstva bi postalo potrošno blago; velika nacionalno združevalna sila, ki prav gotovo tli in žari na dnu množičnega triglavskega romanja, bi naglo ovenela v nič. Poluren škripajoč polet tja gor, v opankah in visokih petah, ne more očistiti na takšen način, kakor posnaži in postrga iz človeka vso vsakdanjo kramo in navlako, iz duha in iz telesa, šesturno mučenje po poletnem soncu, naprezanje in priganjanje tistih energij, ki jih sicer v vsakdanji civilizirani komodnosti nikdar ne aktiviramo. Mit bi razpadel, odpadli bi tudi vsi »stranski« učinki.

Pa to vse ne velja samo za žičnice, kje nekil! Za vse velja, za vsakogar izmed nas, ki gledamo iz trave na Draškem vrhu nanj, ki zremo v njegovo obličje z radovljiškega polja, ali samo od daleč hrepenimo po njegovi čisti, v nebo zaganjajoči se žarni senci: s Snežnika, od Trebnjega, s Polhograjske Grmade, od koder si že bodi, četudi kar iz misli, ki se nam spreletava in gnete po glavi in čustvu. Kajti zmeraj, kadar gre zanj, velja Slovencu, kakor se je izpovedal že stari bohinjski Mencinger: Triglav »ni zgolj gora, ki je slučajno višja mimo sosednjih velikanov, ampak veličasten mejnik med zemljo in nebom«; in toisto zmeraj znova potrjujemo vsak po svoje, s triglavsko potjo pod nogami.

Planine

NELLY SCHUSTER

Planine
potaplajo
svoje
razbrazdano kamnito
čelo
v moj majhni
vrč lepote!

Nestrpno se
vračajo v svoj mir!